Системата от проверки и баланси в гражданския модел

Резюме на политическия модел

Извлечение от проект за устав (работна версия). Документът представя принципите на модела; името на бъдещата партия не е определено и ще бъде избрано на учредителния конгрес.

> *Анализ на основните принципи на новия модел на политическо участие, представен в проекта за устав, разгледан като система от процедури за взаимна проверка и баланс на интересите между гражданите и тяхното политическо представителство.*

Извлечение по чл. 1–43 от проекта за устав (работна версия) · София · 2026

---

1. Същност на модела

Уставът въвежда модел, при който **властта принадлежи на гражданите-членове**, а политическите представители действат като **изпълнители на воля, формирана отдолу нагоре**. Партията се самоопределя като инструмент на гражданите, а не като посредник между обществения ресурс и частния интерес (чл. 7, ал. 2).

Конструкцията почива на шест заявени принципа (чл. 7, ал. 1): граждански контрол, първични избори, гражданско участие, децентрализация, меритокрация и единство. Тези принципи не остават декларативни — всеки от тях е институционализиран чрез конкретни органи, процедури, срокове и мнозинства.

Основната идея на цялата конструкция е **разделяне на две власти, които взаимно се ограничават**: гражданската (която приема политиките и контролира) и политическо-изпълнителната (която ги осъществява пред институциите и обществото). Между тях стоят независими контролни и технически механизми, гарантиращи че нито една страна не може да доминира трайно.

---

2. Двете вертикали на властта

Моделът разполага властта по две успоредни вертикали, които се срещат и проверяват взаимно.

Гражданска вертикала (възложител): - Местни събрания на общностите (МСО) — основна единица, чл. 12 - Общо събрание на гражданите (ОСГ) — върховен орган, чл. 14 - Президент и Вице-президент на ОСГ — представителство и надзор, чл. 14 - Изпълнителен съвет (ИС) — административно управление, чл. 17 - Контролен съвет (КС) — вътрешен контрол, чл. 19

Политическа вертикала (изпълнител): - Събрание на представителите (СП) — изпълнителен политически орган, чл. 25 - Национален съвет (НС) — върховен вътрешен орган на СП, чл. 25, ал. 1а - Кабинет на Председателя (КП) — оперативен изпълнителен орган, чл. 25, ал. 1а - Председател и Зам.-председател на СП, чл. 25, ал. 3

Технически и изборен слой: - Постоянен изборен щаб (ПИЩ) — провежда първични избори, чл. 20а, 33–37 - Цифрова платформа — техническа среда за всички гласувания, чл. 9а - Независим наблюдател — надзор над платформата, чл. 9а, ал. 4

Ключовото правило за разделение: **членове на СП нямат право да заемат позиции в управлението** (чл. 14, ал. 2). Политическият представител не може едновременно да бъде и контролиращ орган.

2а. МСО — основата на гражданската вертикала

Местните събрания на общностите са основната структурна единица (чл. 12, ал. 1). Те се състоят от всички регистрирани редовни членове в съответната общност и са мястото, където гражданската воля се ражда и придобива легитимност отдолу.

МСО изпълняват двойна функция — задължителна и факултативна (чл. 12, ал. 2): задължително обсъждат местни въпроси и **задължително избират делегати за ОСГ**, и имат право да предлагат инициативи на национално ниво, да организират кампании, да участват в първични избори, петиции и преки вотове.

Представителството в ОСГ е **пропорционално и саморегулиращо се** (чл. 12, ал. 3–5): прагът за излъчване на делегат расте с растежа на Партията (25 членове до 5 000 общо, 50 при над 5 000), а ИС проверява броя ежегодно към 1 януари. Малките МСО могат да се групират за общ делегат (ал. 4). Така структурата остава представителна и при разрастване, без да дава непропорционална тежест на малки общности.

Принципът „един член — един глас“ (чл. 13) на това ниво е изходната точка на цялата легитимност на модела.

---

3. ОСГ — върховният възложител

Общото събрание на гражданите е върховният орган (чл. 14, ал. 1). То се състои от делегати, излъчени от МСО, с мандат от 2 години и ограничение от два

последователни мандата.

ОСГ е носителят на учредителната воля: то приема и изменя устава, приема основните политики, избира и освобождава всички ръководни органи (Президент, Вице-президент, ИС, КС), одобрява отчетите и приема стратегията (чл. 15, ал. 1).

Балансиращата роля на ОСГ се проявява в правомощията му да: - гласува вотове на недоверие срещу почти всички носители на власт (чл. 15, ал. 2, т. 4); - отменя или спира решения на СП, приети извън делегирания мандат (чл. 15, ал. 2, т. 5); - потвърждава решение, блокирано с вето от КС (чл. 15, ал. 2, т. 6).

Така ОСГ е едновременно източник на мандата и последна инстанция при конфликт между органите.

---

4. Президент на ОСГ — надзор без управление

Моделът съзнателно отделя **представителството и надзора** от **оперативното управление**. Президентът на ОСГ е законният представител на Партията (чл. 14, ал. 7), но **не е член на ИС и не гласува в него** (чл. 14, ал. 8).

Президентът упражнява т.нар. „надзорно върховенство“ над ИС: може да изисква информация, **да спира решения до 30 дни** и да ги внася в ОСГ (чл. 14, ал. 8). Това е класически спирателен (суспензивен) механизъм — Президентът не може да отмени решение сам, а само да го забави и да върне въпроса на колективния орган.

Вице-президентът се избира самостоятелно и замества Президента в пълен обем, включително при висящ вот на недоверие (чл. 14, ал. 10) — предпазна мярка срещу властов вакуум.

---

5. ИС — колегиалност вместо еднолична власт

Изпълнителният съвет е управителен орган, но е конструиран така, че да не позволява концентрация на власт: - състои се от **5 равнопоставени члена**; - **няма председател** (чл. 17, ал. 2); - решенията се вземат с обикновено мнозинство, а при равенство предложението се отхвърля.

ИС действа „под надзорното върховенство на Президента на ОСГ“ (чл. 17, ал. 1) и е длъжен да изпълнява решенията на ОСГ и да докладва за изпълнението им (чл. 18, ал. 1).

ИС назначава Изпълнителен директор, който **не е член на ИС**, действа по пълномощно и **няма право на политически изказвания или изборни длъжности** (чл. 17, ал. 5 и 7). Така административно-стопанската функция е отделена от политическата.

6. КС — независимият контрольор с вето

Контролният съвет е основният вътрешен балансьор. Той се състои от 7 члена с мандат от 4 години — **по-дълъг от този на ИС**, което осигурява приемственост и независимост от текущото управление. Членовете на КС не могат да бъдат членове на ИС (чл. 19, ал. 2).

Правомощията на КС включват: - проверка на финансовата дейност и спазването на устава от всички органи (чл. 20, ал. 1); - **право на вето** върху решения на ИС или СП, противоречащи на устава или на решение на ОСГ — с мнозинство ⅔ (чл. 20, ал. 2, т. 1); - право да инициира вот на недоверие с мнозинство ⅔ (чл. 20, ал. 2, т. 2); - право да сваля политическото доверие от политически представители с мнозинство ⅔.

Балансът срещу самия КС е ясно очертан: **КС не може да упражнява вето върху решения на ОСГ** (чл. 20, ал. 3), а ветото му върху другите органи **може да бъде отхвърлено от ОСГ** с квалифицирано мнозинство. Така контрольорът също е под контрол.

КС играе и ролята на служебен гарант: ако ИС не свика ОСГ в срок, **Председателят на КС го свиква служебно** (чл. 14, ал. 3; чл. 14а, ал. 3).

---

7. Вотът на недоверие — централният балансиращ механизъм

Член 14а е сърцето на системата за отчетност. Вот на недоверие може да бъде насочен срещу почти всеки носител на власт: членове на ИС (вкл. целия ИС), Председателя и Зам.-председателя на ОСГ, Председателя и Зам.-председателя на СП, членове на КП (вкл. целия КП), членове на НС (вкл. целия НС) и Изпълнителния директор (чл. 14а, ал. 1).

Триканален механизъм на иницииране (чл. 14а, ал. 2): 1. от ИС с ⅔ мнозинство — само срещу Изпълнителния директор; 2. от КС с ⅔ мнозинство; 3. по искане на не по-малко от ⅕ от делегатите на ОСГ; 4. чрез **петиция от 1/10 от всички редовни членове** — задължителна за разглеждане, без право на ИС да я отхвърли или отложи.

Четвъртият канал е ключов: той дава на **редовите членове пряк лост** върху ръководството, заобикаляйки делегатската структура.

Право на защита (чл. 14а, ал. 4): засегнатото лице представя становище и се изслушва лично, но не участва в гласуването.

Спадащ кворум (чл. 14а, ал. 5): ⅔ → ½ → ¼ на три последователни заседания, така че блокирането чрез неявяване да е невъзможно, без да се губи легитимност.

Последици (чл. 14а, ал. 6): незабавно освобождаване и **забрана за ръководна длъжност за 2 години**. Защитна разпоредба пречи на злоупотреба: повторно инициране по същите основания е забранено за 6 месеца (ал. 7).

---

8. СП — политическата власт под мандат

Събранието на представителите е изпълнителният политически орган (чл. 25, ал. 1). То е длъжно да изпълнява, защитава и представя политиките, приети от ОСГ. Решенията на СП в рамките на делегирания мандат са задължителни за всички политически представители.

Принципът на ограничената власт е заложен в **политическия мандат**, който ОСГ приема и който съдържа (чл. 25, ал. 4): приоритети, рамка на допустимите коалиционни действия, **забранени позиции** и критерии за оценка. Действия извън мандата изискват предварително одобрение от ОСГ или — при неотложност — уведомление в 72 часа и ратификация в 14 дни.

Членовете на СП се излъчват чрез първични избори, като **избраните кандидати имат предимство пред номинираните** (чл. 25, ал. 2аа) — реалният изборен резултат тежи повече от вътрешнопартийната номинация.

---

9. НС и КП — вътрешно разделение в политическата власт

Самото СП е разделено на два органа, които взаимно се проверяват (чл. 25, ал. 1а):

Национален съвет (НС) — върховният вътрешен орган, в който участват всички членове на СП. НС обсъжда и одобрява предложенията на КП: коалиции, нови политики, промени. Решения извън делегирания мандат на ОСГ се внасят задължително за утвърждаване от ОСГ преди изпълнение.

Кабинет на Председателя (КП) — оперативният изпълнителен орган. Съставът му е ограничен: **най-много 15 души, от които не по-малко от 5 се излъчват от ОСГ** (чл. 25, ал. 1б). Това вграждане на представители на гражданската вертикала директно в оперативния политически орган е важен баланс — гражданите имат „вътрешни очи“ в политическото изпълнение.

Правата, задълженията и забраните на КП са изрично разписани (чл. 25, ал. 1в). КП **не може** да сключва коалиции без мандат от НС и ОСГ, нито да действа в противоречие с решение на НС или ОСГ. При нарушение **НС има право да отмени действието на КП**, а КС се уведомява незабавно.

Така в политическата вертикала действа трипластов контрол: КП (оперира) → НС (одобрява) → ОСГ (утвърждава извън мандата), с КС като външен надзор.

---

10. Преразглеждане и затворен цикъл

За да не се стигне до безкраен сблъсък между гражданската и политическата воля, чл. 25, ал. 6, т. 4 въвежда **затворен цикъл на преразглеждане**: СП може да поиска преразглеждане на решение на ОСГ в 14 дни; ОСГ прегласува с кворум ½ и мнозинство ⅔; при неприемане ИС преработва предложението и го внася повторно за **еднократно окончателно гласуване**; при ново неприемане решението влиза в сила и СП няма право да инициира ново преразглеждане по същото основание за 12 месеца.

Този механизъм гарантира, че политическият орган има реален глас, но не може да блокира гражданската воля безкрайно.

---

11. Прекият граждански инструментариум

Освен делегатската структура, моделът дава на редовите членове **директни инструменти** за намеса:

Вътрешен референдум (чл. 32; чл. 31а–31д) — пряко вземане на решения, задължителни за всички органи. Три категории с диференцирани прагове: - Категория А (програмни): инициатива от 7% от членовете, кворум ½, мнозинство ⅔; - Категория Б (политически): по-нисък кворум ⅓, обикновено мнозинство; - Категория В (оперативни): кворум ¼, обикновено мнозинство.

Защита срещу злоупотреба: не подлежат на референдум кадрови решения за конкретни лица, противоконституционни въпроси и въпроси, по които вече има референдум през последните 12 месеца (чл. 32, ал. 3).

Петиция за вот на недоверие — 1/10 от членовете (чл. 14а, ал. 2, т. 4).

Първични избори (чл. 33–37) — пряко излъчване на всички политически представители чрез тайно преференциално електронно гласуване, с равен достъп до ресурси и обжалваемост на отказите пред КС.

---

12. Гаранции за честност на процеса

Системата от баланси разчита на **проверимост и прозрачност**, осигурени технически и процедурно:

Цифрова платформа (чл. 9а) — техническо средство за събрания, петиции, референдуми и първични избори, с идентификация по еИДАС. Разделение на ролите: спецификациите се одобряват от УСГ, операционните правила — от КС и Президента на ОСГ.

Независим наблюдател (чл. 9а, ал. 4) — неутрално лице, **което не може да е член или служител на Партията**, с пълен достъп до техническите логове и задължение за публични доклади до КС. Това е външна проверка върху самата машина на гласуването.

Комисия по изпълнението (чл. 31г) — за всяко прието с референдум решение, с представител на КС без право на глас, която публикува месечни статус-доклади.

Защита на личните данни (чл. 9б) — обработка по ОРЗД, биометрия само при сертифициран доставчик, одитен дневник за минимум 5 години в псевдонимизиран вид.

---

13. Управление на конфликта на интереси

Член 18а въвежда универсално правило за всички органи: при личен интерес членът е длъжен незабавно да го декларира, да не участва в разискванията и гласуването и да напусне заседанието при искане. Декларацията се вписва в протокола; решение, прието с участие на лице в конфликт, може да се оспори пред КС в 30 дни; системното нарушение е основание за вот на недоверие.

Това правило затваря една от типичните пробойни в партийното управление — улавянето на решения от частен интерес.

13а. Сроковете като инструмент на баланса

Една често пренебрегвана част от системата са **императивните срокове**, които превръщат правата от теоретични в реално упражними. Те не позволяват забавяне да обезсмисли контрола:

- свикване на извънредно ОСГ от ИС — до 21 дни; при бездействие Председателят на КС свиква служебно в 7 дни (чл. 14, ал. 3; чл. 14а, ал. 3);
- покана до делегатите — не по-късно от 14 дни преди заседанието (чл. 14а, ал. 3; чл. 16, ал. 2);
- становище на засегнато от вот лице — не по-малко от 7 дни преди заседанието (чл. 14а, ал. 4);
- избор на заместник след успешен вот — до 45 дни (чл. 14а, ал. 6а);

- избор на нов Президент при предсрочно прекратяване — до 60 дни (чл. 14, ал. 6);
- проверка на допустимост на референдум — до 7 дни (чл. 31б, ал. 1);
- обявяване на резултати от референдум/избори — до 24 часа (чл. 31в, ал. 3; чл. 37, ал. 2);
- разглеждане на искане за ресурси от СП от ИС — до 30 дни, с право на обжалване пред ОСГ (чл. 25, ал. 7);
- произнасяне на КС по жалба срещу отказ на ПИЩ — до 7 дни, окончателно (чл. 34, ал. 4).

Чрез сроковете моделът затваря вратичката, при която формално съществуващо право се обезсилва чрез процедурно протакане.

---

14. Матрица на взаимните проверки

Орган	Кой го избира / контролира	С какъв инструмент
ОСГ	Делегати от МСО; членове чрез референдум	Избори на делегати, референдуми, петиции
Президент на ОСГ	ОСГ	Избор, вот на недоверие (кворум ½)
ИС	ОСГ; Президент (надзор); КС (вето)	Избор/освобождаване, спиране до 30 дни, вето ⅔
КС	ОСГ	Избор; ветото му се отхвърля от ОСГ
СП	Първични избори; политически мандат от ОСГ	Мандат, отмяна на действия извън мандата, вот на недоверие
КП	Председател на СП + 5 от ОСГ; НС (одобрение)	Отмяна от НС, утвърждаване от ОСГ, вето на КС
Платформа	КС (независим наблюдател)	Логове, публични доклади

Прочетена хоризонтално, матрицата показва, че **нито един орган не разполага с правомощие, което да не е огледано от контрол на друг орган** — и почти всяка верига завършва в ОСГ или в редовите членове.

---

15. Логиката на баланса между интереси

Моделът разпознава три типа интереси и ги балансира институционално:

Гражданският интерес (възложителят) е защитен чрез върховенството на ОСГ, прекия референдум, петициите и вградените 5 представители на ОСГ в КП.

Политическо-изпълнителният интерес (изпълнителят) е защитен чрез реален мандат на СП, право на преразглеждане, предимство на избраните кандидати и право да иска ресурси от ИС с възможност за обжалване пред ОСГ.

Интересът от законност и почтеност е защитен чрез независимия КС, независимия наблюдател на платформата, правилата за конфликт на интереси и срочната отчетност на всеки орган.

Балансът е динамичен: спадащият кворум пречи на блокиране чрез бездействие; забраните за повторно иницииране пречат на изтощаване чрез процедури; квалифицираните мнозинства (⅔) пазят основните решения от случайни мнозинства; а двугодишните забрани за длъжност след отстраняване придават реална тежест на отчетността.

---

16. Заключение

Проектът за устав описва не просто организация, а **жива система от проверки и баланси**, чиято цел е да поддържа постоянно напрежение между гражданите-възложители и политическите им изпълнители — напрежение, което не позволява на нито една страна да присвои властта.

Гражданите задават политиките и могат да отстранят всеки носител на власт; политическите представители разполагат с реален оперативен мандат, но винаги ограничен и проверим; а независимите контролни и технически органи гарантират, че процесът остава честен и прозрачен. В сърцевината стои един обещан нов обществен договор: **никой политик не стои над волята на гражданите, които остават основният собственик на политическата система.**

Извлечение, изготвено по проект за устав (работна версия). Позоваванията на членове са към номерацията на работната версия и подлежат на промяна. Името и символите на партията предстои да се определят на учредителния конгрес.

Движение „Граждански мегдан“ е инициатор на проекта за партия с нов модел на политическо участие — модел, в който гражданите не само избират, а упражняват взаимен контрол върху своите представители и защита на общия интерес. Не обединение около лидер или идеология, а около прозрачни и справедливи правила, в които всяка общност има глас и тежест.

Каним всеки гражданин, който споделя този модел на отговорност, участие и контрол, да се включи в учредяването. Първата стъпка е кратка анкета на society.bg — тя не обвързва с членство и е началото на пътя към инициативния комитет. Можете да се свържете с нас и в социалните мрежи или на емайл info@society.bg